

ANG PAPEL-DE-HAPON

Ni LOPE K. SANTOS

(KARUGTONG)

2. Kung paano matutubós ng Central Bank of the Philippines ang mga ("papel-de-hapon") Military Notes na ipinakalat dito hanggang mapalitán ng mga bago't sariling papél.

3. Kung ang Central Bank of the Philippines ay kikalalanan ng kapangyarihan upáng siyáng magíng batayán at pámunuán ng Bank of Taiwan, at ng mga iba pang pálagakang-salaping hapónés at mga banyaga.

4. Kung gaano ang maipauutang ng Pámahalaán ng Tokyo sa Central Bank, upáng mapuhunan nitó sa pag-iral sa ilalim ng kapangyarihan at kapakanán ng "Republika ng Pilipinas".

Nakauwi na rito ang halos lahat ng mga kagawad ng Lupong naglakbay sa Tokyo, ay napilitan pang magpalwan ang Kagawad ng Pananalapi ng Pilipinas, upang maihingi ng tiyak na kapasalahan sa mga kinauukulang pinuno ng pamahalaang hapones ang apat na layunin o suliraning kanyang ipinagsadya roon.

Datapwa, sa apat na ito ay wala isa mang naliwanagan kundi, kung bagaman, ay ang ikaapat. Pinangakuang pautangin ang "Republika ng Pilipinas" ng Dalawang Daang Angaw na Yen (Y.200,000,000), upang mapuhunan sa pagbubukas at pagpapairal ng "Central Bank of the Philippines".

Ang unang tatlong layon ay ibinalik dito nang walang kawawaan. Lahat ng mga paglakad at pagsisikap ay nabigo. Nguni, malaking aral ang natutuhan ng Pamahalaang Pilipino sa mga nangyari. Napagtibay noon ang Rato-tohanan ng sa mula-mula pa'y hinala na sa di-kalinisang-budhi ng Imperyo ng Hapon sa pagsakop sa Pilipinas at sa pagbibigay na madalian ng Kasarinlan,—kasarinlang may-tali!—sa Kapuluang ito.

Tungkol sa unang layon, ang Tokyo ay ayaw magtakda at mapikipagkayari sa "Republika" sa ano mang tumbasan ng halaga ng Pisong pilipino at Yeng hapones. Kinakatwirang ang salaping ginagamit sa Pilipinas, samakatwid, ang *papel-de-hapon*, ay lagda at palabas ng Hukbong Imperyal.

ang kanyang mga pangangailang ng sarili. Ang katuturan nito ay isang "pagsasarili ng Pilipinas na walang sariling kapangyarihan sa pananalapi".

Ang dalawang daang angaw na Yen, na ipinagpapaluwal sa Central Bank upang puhunanin, lahatin man ay kulang pa ring ipanubos o ipalit sa noo'y may libo na yatang angaw na Pisong *papel-de-hapong* lumilibot sa buong Pilipinas. At ang mga bagong maipalalabas pa ng Hukbong Imperyal?... Sa bagay na ito lamang, ang kabuhayan ng Central Bank at ang pangangailangan sa kanya ng "Republika ng Pilipinas", ay tahasang maituturing na kapwa... "balewala".

Bagay naman sa ikatlong layon, na hingin ang pagkilala ng pamahalaang-Tokyo sa kapangyarihan ng Central Bank of the Philippines upang siyang maging batayan at tagapagtakda ng mga kasaklawan at pamamalakad ng lahat ng iba pang bangkong umiiral sa Pilipinas—mangyari pang di kabilang na rito ang Bank of Taiwan at iba pang bangkong hapones,—ay mapaguhulo nang ito ay bigo na kapagkarakang di-natamo ang alin man sa dalawang unang layon.

Kung ang Pisong Pilipino ay ayaw panagutan ni tumbasan ng Yeng hapones, at ang mga "military notes" ay di-matatakdan ng bilang, ni matutubos ng sariling salapi ng "Republika", ano pa ang magiging kasaysayan ng Central Bank? Anong kapangyarihan sa mga ibang bangko ang kanyang mahihingi pa, kung ang Pamahalaang Pilipinong sinasabing may-kasarinlan na, at siyang sa kanayay'y nagtatag, ay walang kapangyarihan magbatas laban sa pagdagsa ng mga ibang salaping hindi taal na pilipino at manggagaling sa mga bangkong banyaga? Ang ikatlo ngang layong ito, ay naraganan na ng pagkabigo ng dalawang una.

Subali, may mga dalubhasa naman sa mga suliranin ng pananalapi na, sa halip mangalungkot sa gayong mga pagkabigo, ay lalong nangatuwa't nagpasalamat. Noo'y matatag ang pag-asa ng lahat ng pilipino, maliban ang kaunting talagang mga maka-Hapon, na malao't madali, ay magtatagumpay ang Amerika sa digmaan. Ang pangako ng noo'y Pangulong Roosevelt na hindi tutugot ang Estados Unidos hanggang hindi ma-

tubos at mabawi sa Hapon ang Pilipinas, ay pangako ng isang da-kakayahang tumupad sa kanyang salita. Ang gayong pag-asa ay may kakambal na pananalig na,

pagkatalo ng Hapon, ito'y may katungkulang magbayad-pinsala sa Pilipinas, at panagutan ang mga salaping-papel na ginamit at ipinagamit ng hukbong hapones sa pagpapatatag ng kanyang kapangyarihan dito. Samakatwid, ang mga *papel-de-hapong* ayaw niyang panagutan, ni takdaan, ni tumbasan ng tunay niyang salapi, ay sapilitan nang paninindigan niya kung siya'y matalo na't matapos ang digma. Arupa't ang pananagot sa pagbahayad-pinsala ay tuwirang maaatang sa balik ng Hapon.

Samantalang iba ang sukat mangyari, ayon din sa nangasabing dalubhasa, kung sakaling pinayagau ng Tokyo at nangyaring matubos ng Central Bank of the Philippines ang may libong angaw na pisong mga *papel-de-hapong* iyan; sapagka't ang pananagutan sa tinurang mga salapi ay maiibis na sa balik ng Hapon, at mapapasalin sa balik ng "Republika ng Pilipinas." At sapagka't ito'y hindi naman kinikilala ni kikalalanin ng magtatagumpay na Amerika, ang mangyari'y mapapalagay sa alanganin ang paninindinang, maging sa dating salaping *papel-de-hapong* natitira pang din natutubos, at maging sa mga salaping-papel na naipanubos na't naipangalat ng Central Bank sa ngalan ng "Republika ng Pilipinas".

Magiging malaki at bagong suliranin pa kung lahat ng salaping kumakalat ay abutan ng pagkatalo ng digma sa Pilipinas na nasasangalanan na't may-tatak ng tinurang "Republika". Sapagka't ano't hanggan saan pa aabot ang pananagot ng Hapong talunan sa pananalaping Pilipino na, na inabot ng panunumbalik ng Komonwels sa bisa ng pagkakapagtagumpay ng Amerika? Bagaman kahit sinong may karaniwang pag-iisip, ay labis makaabot na, dahil sa maging ang mga *papel-de-hapon*, maging ang mga salaping-papel ng Central Bank at maging ang "Republika ng Pilipinas", ay pawang gawa at pagawa ng Hapon, at sa gayo'y sagutin niyang lahat na dimaitatakwil; subali't hindi naman maikakait na ang suliranin ng (Nasa pahina 20 ang karugtong)

Ang Papel . . .

(Karugtong ng nasa pahina 17)

pagbabayad-pinsala o pagtubos sa mga salaping iyan, ay lalo nang magkakabuhul-buhol at lalong paghihirapang kalagin.

Kung ngayong walang inabutan sa pagsuko ng Hapon at sa pagkabawi ng Pilipinas kundi ang pananalapang púlos na *papel-de-hapon* lamang, ay naritong walang kaanu-ano mang pag-asa ang mga pilipino sa paano mang paraan at gaano mang halaga ng pagkatubos at pagbabayad-pinsala ng Hapon, di kaya lalo na kung napahalo pa, o nahalili pa sa mga "military notes" na iyan ang mga "papel" ng Central Bank at ang ngalan ng isang "Republikang" di-kinikilala, ni maaaring pakitunguhan?

TATLONG taong singkad na napadikit sa kabuhayan ng bayang pilipino ang mga *papel-de-hapong* iyan. Nakalu-kalug-dan muna ng marami, nang mga unang buwan, dahil sa, mga amoy-baraha man, ay panay na mga bagong-limbag naman, may-kagandahan din ang mga guhit at kulay, at saka kasinghalaga rin ng mga dating salaping-papel na pinagdatnan dito.

Nang nanlalapot na't nagugutay sa kamay ang mga iisahing pera, unti-unti itong kinasuklaman sa paghipo at kinayamutan sa pagbilang. Sa halip na makapagpag-an sa mga suklían, ay nakapagpabalgal pang lalò sa mga pagbaba-yaran. Dumating ang araw na ang mga peperahin ay ayaw nang tanggapin sa mga bilihan. Nawalan na sa mga tindahan ng mabibili ng isa, dalawa hanggang apat na pera o sentimos. Ang naging pinakamababang bilihin ay limang sentimos na; kaya ang mga "papel" na ito naman ang gumawa. Walang anu-ano'y lumipas ang panahon ng lilimahing pera, at nahalinhan ng "papel" ding sasampung sentimos. Nagkahalaga na nito ang lalong pinakahamak na bagay na mabibili sa mga tindahan. Hanggang nang malaon ay natabi nang lahat ang maliliit na halaga, at ang naging pinakapera" lamang ay ang "papel" na pipisuhin. Sa-rarating pa ang panahong ayaw nang tanggapin sa mga pamilihan ang mga pipisuhin, kahit na mga bagung-bago, at di-nanlilimahid ni nakaririmarim hipuin na siyang karamihan. Naging limang piso naman ang halaga ng pinakamababang bilihin. At namihikan na nang na-

mihikan ang mga nagtitinda at nagpapaupa sa pagtanggap ng mga lukot, marurumi at maliliit na halaga.

Halimbawa sa isang tawirang bangka, na dating sumisingil ng isa o dalawang pera isang-taolang-tawid, ay sumingil na nang hanggang dalawampung piso. Isang mananawid ang natanong na minsan ng sumusulat nito, kung sa gayong taas ng mga upahan sa pagtawid ay gaano sa maghapon ang inaabot ng kanyang kita. At ang naging sagot ay: "May araw po, anyang, hanggang tanghali lamang, kumikita ako ng mga limandaang piso". Nang mapainaku kami sa narinig, ang mananawid ay pangiting-maasim na tumugon pa: "Kulang pa po sa kagitnang bigas na inangit, isang niyog, ilang tali ng kangkong, isang guhit na tuyong-ayungin, upang makain naming mag-anak sa isang araw! . . ."

Ang gayong hai-baitang na pagkahulog ng mga *papel-de-hapong* buhat sa kababa-babaang halagang hanggan sa pataas nang pataas, ay hindi natigil hanggang sa katapusang baitang, na ang lahat-lahat na'y lubusang mawalan ng halaga—nangaging "basang-papel" at nangatunaw! . . .

Ang lakus-lakos, bayung-bayong, milyun-milyong kinamal-kamal at tinama-tamasa ng mga natutong magsamantala sa panahong yaon, ay kung di nangaabutan ng bagong panahong nanga-kaubaob ang ulo sa mga abo ng natupok, o sa mga sapal ng natunaw na mga buntong ng *papel-de-hapong*, ay kasalukuyan namang nangasailalim ng talampakan ng Higanting si CIC, at niyuyurakan nito upang iluwal ang lahat ng kanilang mga pinagkabundatan sa harap at karurukan ng mga angaw-angaw na mamamayang labi-laihan ng Gutom at tira-tirahan ng mga dinanas na pahirap ng pinagtamasahan nilang Tatlong Taon.

Ang kasaysayan ng *papel-de-hapong*, "micky mouse money", o "military notes", na ginamit sa Pilipinas ng Hukbong Imperyal ng Hapon, ay kinalalarawanan na rin ng naging kabuhayan ng bayang pilipino sa loob ng tatlong taong ipinanakop dito ng Hapon. Naging simula sa kaunting buti; sumama nang sumama, hanggang nangaging kasama-samaan.

Gayunman, dahil sa walang ka-

Ang Digmaang . . .

(Karugtong ng nasa pahina 9)

dako, ang kuomintang ay tinutunangan naman ng Estados Unidos. Hanggang sa mga sandaling sinusulat namin ang lathalang ito ay wala pag malubkang nangyayari, maliban sa tutol na ipinadala ng sobyet laban sa pagpapa-gamit sa mga kuomintang ng mga amerikano ng kanilang mga saksyang-dagat. Dahil sa tutol na iyan ay sukat na nating magunita yaong matandang kasabihan na "kapag nag-itlug-itlog, ay magmamanuk-manok". Ang panganib

pangitang di may ganda, at walang kasamaang di may buti, kalinaw-alinaw namang pag-isipin, na kasabay ng pagkatunaw ng salaping *papel-de-hapong*, ang pagkatunaw sa Pilipinas din ng... may bola ng keso sa gitna na sagisag ng panlulupig, bangkiyaw sa mahihinang karatig-bayan, pamanay na pang-akit sa ibig madaya, watawat sa pamumuksa sa mga dilumalaban,—sa katagang sabi, ang bandila ng kasakiman at kabuhungan, ng Hapon.

LOPE K. SANTOS

Nobyembre, 1945.

Ibong Walang . . .

(Karugtong ng nasa pahina 19)

Pinagtibay namán ng ating binata ang kanyang pangakong banal at dakila; —"Sa ngalan ng Poong sa at'y lumikha, kung magtaksil ako'y lamunin ng lupa!"

Bago naghiwalay yaong magsing-ibig ang lalaki'y muling nangakong mahigpit, isang kayamanan ang kukuning pilot sa pusod ng dagat na hindi malirip.

Nagbalik si Senon sa mga talampas at ang mga mata'y napako sa dagat: —"¡Pari Florentino!"—ang wikang paanas at saka payapang sa Diyos tumawag.

(Abangan ang karugtong sa susunod na bilang.)

Pampaaralan . . .

(Karugtong ng naas pahina 16)

At silá ay naghintáy sa may hagdanan.

Hawak ni Adela ang bola, kayá ang ginamit niyá ay itó. Hawak ni Rosa ang maniká, kayá ang ginamit ni Adela ay iyán. Malayò kay Adela at kay Rosa ang balutan, kayá ang ginamit nilá ay iyón.

(Kapág ang bagay na itinuturò ay malapit sa nagsasalitá, ang ginágamit ay itó. Kapág ang bagay ay malapit sa kausap, ang ginágamit ay iyán. Kapág ang bagay ay malayò sa nag-úsap, ang ginágamit ay iyón.)